

Edimbilimsel Bir Değerlendirme: Türkçe ve Hırvatça Nezaket İfadeleri

A Pragmatic Evaluation: Politeness Expressions in Turkish and Croatian

Gönül Erdem Nas

Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Afyonkarahisar/Türkiye

e-posta gonulerdem2002@yahoo.com

orcid 0000-0001-8100-3884

doi 10.54316/dilarastirmalari.1706498

Atıf

Citation

Erdem Nas, Gönül (2026).
*Edimbilimsel Bir
Değerlendirme: Türkçe ve
Hırvatça Nezaket İfadeleri.*
Dil Araştırmaları, 38: 63-77.

Başvuru

Submitted

26.05.2025

Revizyon

Revised

21.01.2026

Kabul

Accepted

10.03.2026

Çevrimiçi Yayın

Published Online

05.05.2026

Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş ve makalede intihal bulunmadığı teyit edilmiştir.

This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to be free of plagiarism.

ÖZ

Dil ve kültür arasındaki bağlantının en önemli çıktısı her milletteki ortak duyguları veya ifadeleri tanımlayan sözcüklerdir. Nezaket ifadeleri de bunlar arasında yer alır. Bu çalışmanın konusunu oluşturan nezaket ile ilgili sözcükler, her iki dilde ve kültürdenezaketin evrenselliğiyle kültüre aitlik teorileri kapsamında ele alınmıştır. Söz konusu teorilere göre nezaket, tüm toplumlarda aynı biçimde algılanır veya kültürel normlar çerçevesinde farklılaşır. Çalışmada, nezaket ile ilgili sözcükler, söz kalıpları ve bu sözcüklerin Türkçe ve Hırvatçada anlamlandırılması yanında söz konusu sözcüklerin kültürel benzerlik ve farklılıkları karşılaştırılmıştır. Her iki dilde nezaket bildiren sözcüklerin ilgili teorilere göre kültürel ortaklığının olup olmadığı ele alınmıştır. Nezaket bildiren sözcük ve söz gruplarının söz konusu dillerdeki karşılıkları ve anlamları Balkan kültürünün etkisi de gözetilerek incelenmiştir. Çalışmada, nitel analiz yöntemi ile iki dilin en kapsamlı sözlükleri gündelik ifadelerden hareketle incelenerek bulgular oluşturulmuştur. Çıkan sonuçlara göre belirlenen sözcüklerin bir kısmının teoriye uygun biçimde evrensellik gösterdiği, bir kısmının ise dillerde kültürel yakınlığa rağmen anlam farklılığı ve anlam boşluğuna sahip olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nezaket sözcükleri, Türkçe, Hırvatça, edimbilim.

ABSTRACT

The most significant outcome of the interconnection between language and culture is the lexicon that defines common emotions or expressions within every nation. Politeness expressions are among these lexical items. In this study, the politeness-related

words that constitute the subject matter are analyzed within the framework of universality and culture-specificity theories of politeness in both languages and cultures. According to these theories, politeness is either conceptualized in the same manner across all societies or varies within the framework of cultural norms. This study compares politeness-related words and formulates expressions, their conceptualization in Turkish and Croatian, and their cultural similarities and differences. It examines whether politeness words in both languages share a cultural commonality based on the relevant theories. The equivalents and meanings of politeness words and phrases in the respective languages are investigated, taking into account the influence of Balkan culture. The findings were established using a qualitative analysis method, by examining the most comprehensive dictionaries of both languages based on everyday expressions. The results indicate that while some of the identified words exhibit universality in line with the theory, others display semantic differences and lexical gaps despite the cultural proximity of the languages

Keywords: Politeness words, Turkish, Croatian, Pragmatics.

EXTENDED ABSTRACT

The relationship between language and culture is most visibly manifested in the vocabulary used to define common emotions and expressions within a nation. Among these, politeness expressions hold a significant place as indicators of a civilization's linguistic standards. Politeness is not merely a verbal definition but also encompasses human behavioral patterns that are essential for the maintenance of social order. While politeness norms represent a shared value across societies, their projection in language harbors distinct differences.

The primary purpose of this study is to evaluate politeness-related words, speech patterns, and their conceptualizations in Turkish and Croatian within a pragmatic framework. The study aims to compare the cultural similarities and differences of these expressions in both languages. It seeks to determine whether politeness markers in Turkish and Croatian share a cultural commonality or diverge based on cultural norms, considering the potential influence of Balkan culture on these linguistic structures.

The core research problem addresses the dichotomy between the universality of politeness and its culture-specific variability. Theoretically, the study is structured on Brown and Levinson's (1987) "Face" theory, which posits politeness as a universal strategy to mitigate "Face Threatening Acts" (FTA), and contrasts it with the views of researchers like Wierzbicka (2003) and Larina (2015), who argue that politeness is a mandatory product of cultural norms rather than a mere strategic choice.

The scope of the study is limited to the analysis of everyday politeness expressions and their definitions found in the most comprehensive Turkish and Croatian dictionaries. It examines specific themes such as greetings, farewells, apologies, requests, and compliments. The literature review highlights that while Turkish *nezaket* (derived from Persian, implying emotional delicacy) focuses on sensitivity, Croatian *pristojnost* (derived from "to fit") focuses on conformity to social norms. The study investigates how these conceptual differences are used in daily language.

This study employs a qualitative research design utilizing comparative linguistic analysis. The methodology involves examining the most comprehensive dictionaries of both languages to identify and analyze common politeness words and phrases used in everyday life. The study adopts a content analysis approach where specific speech acts—such as pre-sequences to requests, apologies, greetings, and farewells—are categorized under thematic headings.

These expressions are then evaluated regarding their pragmatic functions and cultural contexts to determine whether they align with universalist or relativist theories of politeness. The comparative analysis reveals that while both languages share functional similarities in mitigating face-threatening acts, they show significant differences in frequency, variety, and cultural nuance. When it comes to preconditions and apologies, both languages use similar strategies to soften a request. Expressions like "Affinize sığınarak" (Turkish) and "Uz ispriku" (Croatian) function similarly to mitigate the imposition. However, Turkish uses more intensive and traditional forms of apology compared to the more standardized forms in Croatian; nevertheless, the words "pardon" and "apology/oprostit" are universally used in both languages.

In terms of greetings, time-based greetings (e.g., *Günaydın/Dobro jutro*) are identical in function. A major divergence is observed in religious influence. Turkish extensively uses the Islamic greeting "Selamünaleyküm" and its response "Aleyküm selam," whereas Croatian greetings are predominantly secular or standard (*Dobar dan*), religious forms like "Hvaljen Isus" is rare in daily life. In addition to the standard "Dobrodošli" in Croatian, Turkish also has its own unique expressions for "Hoş geldiniz" (Welcome) and "Hoş bulduk" (response). Farewell expressions highlight distinct cultural structures. Turkish distinguishes between the person leaving (*Allahausmarladık*) and the person staying (*Güle güle*), a distinction absent in Croatian, where *Doviđenja* is used by both parties. Furthermore, Turkish retains hierarchical respect markers like "Ellerinizden öperim" (I kiss your hands), whereas the Croatian equivalent "Ljubim ruke" is largely archaic and limited to literary contexts.

Requests and Permissions show that both languages avoid direct imperatives, preferring conditionals and the use of "please" (*Lütfen* in Turkish, *Molim* in Croatian). However, Croatian *Molim* is more versatile, functioning as both "please" and "you're welcome." Turkish request forms are noted to be highly varied, often employing indirect questions to imply requests.

Compliments in Turkish are characterized by high emotional intensity and metaphor (e.g., *Kurban olduğum, Yeme de yanında yat*), whereas Croatian compliments are more literal and direct (*Prefino je*). Turkish also employs specific work-related well-wishes like "Kolay gelsin," which has no direct equivalent in Croatian.

The study concludes that while universal politeness needs (such as apologizing or greeting) are present in both languages, Turkish exhibits a higher "density" and variety of politeness markers compared to Croatian. Turkish politeness is deeply intertwined with traditional and religious motifs, often requiring specific responses for specific situations. Croatian politeness appears more measured, direct, and secular. These findings suggest that a balanced approach combining universalist theories with culture-specific context is necessary to fully understand the pragmatics of politeness in these two languages. These linguistic differences do not make one language "more polite" than the other; rather, they illustrate different cultural mechanisms for establishing respect and harmony in communication. Understanding these nuances is crucial for language teaching, translation, and developing cross-cultural empathy.

0. Giriş

Dil, bağlamdan hareketle anlamlıdır. Dili kullananlar hitap ettikleri kitleye göre dili şekillendirir ve bağlama ya da muhataba göre dilsel seçimlerini ayarlar. Aynı zamanda dil, toplumların kültürel ve sosyal belleğidir. Bu sebeptendir ki dillerin sözlükleri bağlı oldukları toplumların bellek depolarıdır. Sosyo-kültürel yapılar ile dillerin karşılıklı ilişkileri dilbilimcilerin ortak kabulüdür. Goodenough'a göre bir toplumun kültürü, o toplumu oluşturan bireylerin kabul edebileceği şekilde herhangi bir rolde uygulayabilmek için bilmeleri veya inanmaları gereken her şeydir (1957:167).

Nezaket, bir medeniyetin dildeki göstergesi ve ölçütüdür. İnsan davranışlarını belirleyen, yönlendiren nezaket kuralları, toplumsal yapının ve düzenin devamı için vazgeçilmezdir. Nezaket normları toplumlar arasında benzerliği en yüksek ortak değer olsa da dildeki izdüşümü, farklılıklar barındırır. Tanım ve içerik bakımından evrenselleştirilmiş nezaket, ait olduğu dilde kültürle birlikte oluşturduğu yeni bir yapıyla kendine özgü bir bileşime dönüşür. Nezaket kavramı dilbilimde de uzun süredir diller arası çalışmalar kapsamında incelenmektedir. Nezaket ile ilgili ilk çalışmalar bu kavramın evrenselliği üzerinde yoğunlaşmış (Lakoff 1973; Brown ve Levinson 1987, Leech 1983) ama bu teori zamanla geçerliliğini yitirmiş ve nezaketin evrensel bazı yönleri olsa da anlaşılabilirliğinin toplumların kültürlerine ve toplumlara bağlı olduğu sonucu hâkim olmuştur (Ide 1989; Larina 2015; Leech and Larina 2014; Wierzbicka 2003). Wardhaugh, toplumdilbilim bakış açısıyla nezaketi, belirli dilsel seçimlerin konuşur ve dinleyici arasında var olan sosyal ilişkinin, iletilmek istenilen mesajın ‘paketlenmesinde’ kaçınılması mümkün olmayan ve dillerde farklılık gösteren bir zorunluluk olarak değerlendirir (2010:274). Nezaketin sofrada adabından ve genel görgü kurallarından öte sosyolojik bir önemi olduğunu vurgulayan Goffman, saldırganlık potansiyelini önceden varsayarak onun etkisiz hâle getirilmesinin ve taraflar arasında iletişimin mümkün kılınmasının ancak nezaket ile mümkün kılınacağını belirtir (1971:90). Nezaket, yalnızca sözel bir tanım olmamakla beraber insan davranışlarında da bulunur. Sözel ifadelerin konuşma çıktıları kapsamında sosyal nezaket kalıp ifadeleri dilden dile değişirken belirli insan beden davranışları da nezaket kapsamında sözsüz kalıplar olarak bulunur. Hatta sözlü ifadenin karşılığında yalnızca beden hareketinin karşılıklı diyalog esnasında verilmesi her kültür için oldukça sıradandır. Selamlaşmanın kafayla yapılması, tebriğin alkışla yapılması gibi. Nezaket, tanım bakımından kişisel olsa bile sosyal iletişim sürecinde toplumsaldır. Bu duruma vurgu yapan Ononye, nezaketi, yalnızca iletişimi başlatan taraf olarak ele almaz; aynı zamanda, ikinci iletişimci tarafından konuşma boyunca sürdürüldüğünü de ifade eder (2020).

Nezaket, TDK Türkçe Sözlükte ‘Başkalarına karşı saygılı ve kibar davranma; naziklik. (e-GTS 11.10.2025) olarak tanımlanırken Ötüken Türkçe Sözlükte(e-ÖS 07.06.2025) ‘Başkalarına karşı saygılı ve incelikli davranma; kibar ve ince olma; naziklik; mecaz (Bir durum veya iş için) önemi ve özelliği dolayısıyla dikkatli davranmayı gerektirme’ olarak tanımlanır,(politeness) Cambridge Sözlükte(e-DC 23.08.2025) ‘sosyal olarak doğru olan ve diğer insanların duygularını anladığını ve önemseydiğini gösteren davranış’; Oxford Sözlükte (e-OALD 16.02.2025) ise ‘iyi davranış kalıpları ve başkalarının duygularına saygı; sosyal olarak doğru-düzgün olma ancak her zaman samimi olmama durumu’olarak tanımlanır. Pristojnost: 1. Nazik olan kişi niteliği, Sosyal çevrede kabul gören davranış ve doğrudan bu tür davranışların tümüne verilen ad(Anić 1991:553; e-HJP 14.03.2024). Aynı sözcük envanterine sahip ve Slav dillerinin güney koluna mensup Sırpça ve Boşnakça sözlüklerde de bu sözcüğün tanımlanması; Usluluk, terbiye, topluma uygunluk (Bayhan, 2018: 1074).Sırpça Sözlükte (e-SEES 26.11.2024) bu sözcük nezaket, görgü olarak tanımlanmıştır.

Ljubaznost: Nazik kişi niteliği. (e-HJP 14.03.2024) Güleryüz, nezaket; teveccüh (Bayhan 2018: 628). Nezaket (Işiker 2020: 187). Sırpça Sözlükte (e-SEES 26.11.2024) ise nezaket anlamıyla birlikte sevgi, saygı, iyi huylu kimse, cana yakın, sevimli anlamları da verilmiştir. Türkçede *nezaket* kavramı, Farsça kökenli "nāzuk" (ince, kırılğan) kelimesine dayanarak "duygusal incelik ve hassasiyet" üzerine kuruluyken; Hırvatçadaki *pristojnost*, "pristati" (uymak) fiilinden türeyerek "toplumsal normlara uygunluk ve terbiye" odaklıdır.

Nezaket, özellikle edimbilim (pragmatik) ve toplumdilbilim (sosyolinguistik) alanlarında çalışma konusu olmuştur. Genel bir tanımlamayla nezaket, bireylerin toplum içindeki iletişimlerini kolaylaştıran, kişileri toplum içinde uyumlu bireyler olarak iletişim içerisinde tutan sosyal düzenin devamlılığı için zorunlu davranış biçimlerinin tümüdür. Nezaketin her dildeki yansıması ve uygulanışı, içinde bulunduğu toplumun normlarına göre farklılıklar gösterir. Bu sebeple dilsel nezaket hem evrensel hem de kültürel olarak değişkendir.

Çalışma, Türkçe ve Hırvatçadaki nezaket ifadelerini bu dillerdeki en temel sözlüklerdeki anlamlarını, günlük hayattaki kullanımlarını ve bu kullanımlardaki pragmatik işlevlerini karşılaştırmalı olarak ele almaktadır. Uygulamalı veya içerik analizi ile yapılmış birçok bilimsel çalışma, dillerdeki nezaket tutumları ile kültürel normlarını farklı yöntemlerle değerlendirmektedir. Bu çalışma, söz konusu iki dildeki genel söz kalıplarını anlamlarına ve kullanım biçimlerine göre bazı başlıklar altında karşılaştırmalı olarak irdeleyecektir.

1. Nezaket Kavramına Kuramsal Bir Bakış

Nezaket, bir kavram olarak dilbilim, sosyoloji ve iletişim bilimlerinde 20. yüzyılda sıkça işlenmeye başlanmıştır. Brown ve Levinson'ın (1978, 1987) "*Politeness: Some Universals in Language Usage*" eseri nezaketi, evrensel bir ürün ve bu sebeplede kültürler üstü olarak niteleyerek Goffman'ın 'yüz' teorisini-kavramını esas alırlar. Bu teoriye göre yeryüzünde yaşayan her bireyin iki tür 'yüz'ü bulunur. İlki Negatif Yüzdür; ki, bireyin eylem özgürlüğünün başkaları tarafından engellenmediği ve sınırlarına saygı duyulması gereken yüzüdür. İkincisi Pozitif Yüzdür; ki, bireyin istekleri, değerleri ve kişiliğinin başkaları tarafından onaylanması ve beğenilip takdir edilmesi isteğini ifade eden yüzüdür (1971:11-12).

İletişim esnasındaki sosyal dil unsurları olan rica, emir, eleştiri gibi birçok kalıp ifade bu teoriye göre 'Yüz Tehdit Edici Eylemlerdir (Face Threatening Acts-FTA)' ve temel amaç bu tehditleri en aza indirmek ve sosyal uyumu korumak için nezaket stratejilerini kullanmaktır. Bunlar özür dileme gibi karşı tarafın gönlünü okşayıcı kalıp sözler ile mümkündür. Bu ifadeler, teoriye göre tüm kültürlerde ve onun taşıyıcısı dillerde benzerdir ve hâliyle evrenselidir.

Başta Ide (1989) olmak üzere nezaketin evrenselliği teorisine karşı çıkan diğer araştırmacılar Wierzbicka (1985, 2003) ve Larina (2015) nezaketi kültürler üstü veya bağımsız bir 'strateji' olarak değerlendirmemiş aksine kültürel normların belirlediği bir 'zorunluluk' olarak ele almıştır. Ide (1989), Batı toplumları dışında

(özellikle Japonca gibi dillerde) nezaketin birey için gönüllü olduğu bir seçimden ziyade sosyal bir dayatmanın ürünü olduğunu belirtir. Wierzbicka (1985, 2003) ve Larina (2015) evrensellik teorisini pragmatik alanda kültürlerarası ‘Temas’ ve ‘Mesafe Kültürleri’ olarak sınıflandırmıştır. Bu ayrıma göre ‘Mesafe Kültürleri’ bireysel özerklikte (Negatif yüz) saygıyı esas alan ve bu bağlamda nezaketi dolaylılık ve karışmama olarak sosyal hayata yansıtan-örn. İngiliz- toplumlar ile ‘Temas Kültürleri’ çerçevesinde duygusal yakınlık, gruba aidiyet (Pozitif yüz) taşıyan toplumlarda samimiyet esasına dayanan farklılığa sahiptir. ‘Batı’ ve ‘Doğu’ nezaketini ele alan çalışmalarında Leech ve Larina (2014), bu teoriyi biraz daha açar ve iki toplum arasındaki nezaketin keskin bir ayrımla ayrıldığını, farklı hiyerarşik bir düzende dillerde farklı kodlarda bulunduğunu belirtir.

2. Yöntem

Bu çalışma, nitel bir araştırma deseni olan karşılaştırmalı dilbilimsel analiz ve gündelik dilde sıklıkla kullanılan sözcük ve söz kalıplarının analizi yöntemlerini kullanmaktadır. Çalışmanın temel amacı, iki dilin nezaket sözcük ve söz kalıplarının analizi yöntemlerini kullanmaktadır. Çalışmanın temel amacı, iki dilin nezaket sözcük ve söz kalıplarının analizi yöntemlerini kullanmaktadır. Çalışmanın temel amacı, iki dilin nezaket sözcük ve söz kalıplarının analizi yöntemlerini kullanmaktadır.

3. Bulgular ve Yorum

3.1. Önceden Hazırlama İfadeleri

Türkçede bir ricaya veya soruya başlamadan evvel “Zahmet olacak (ama)...”, “Affınıza sığınarak,” “İzin verirsiniz,” “Müsaadenizle,” gibi ifadelerle söze başlamak oldukça yaygındır. Örneğin, “Affınıza sığınarak, bir konuya değinmek istiyorum...” diyen bir konuşmacı, aslında söyleyeceklerinin rahatsız edici olma ihtimaline karşı peşinen özür dilemektedir. “İzninizle bir şey sorabilir miyim?” ifadesi de benzer şekilde, soru sormadan önce muhataptan izin talep ederek olası bir yüz tehdidini (FTA) yumuşatır. Bu kalıplar Türkçede nezaketin olmazsa olmaz araçlarından ve resmi ortamlarda sıkça duyulur. Hırvatçada buna karşılık gelen ifadeler de bulunmaktadır: “Ako dopustite,” (İzin verirsiniz) veya “Uz ispriku,” (Affınıza sığınarak, özür dileyerek) gibi ön ifadeler, benzer biçimde kullanılabilir. Örneğin, Hırvatçada “Ako smijem pitati, ...” (Sormama izin varsa, ...) veya “Imam jednu molbu” (Bir ricam var) diyerek söze başlamak, Türkçedeki “Bir şey rica edeceğim,” demeye denktir. Her iki dilde de bu tür ön hazırlık ifadelerinin amacı, konuşmacının talep ya da sorusunun bir dayatma olarak algılanmasını engellemek ve muhatabın olumsuz yüzünü yumuşatmaktır.

3.2. Özür Dileme Yoluyla Onarma

Bir nezaket stratejisi olarak özür dilemek, hem bir hatayı telafi etmek için hem de bir ricayı yumuşatmak için kullanılabilir. Türkçede doğrudan özür dilemek için “*Özür dilerim,*”, “*Af edersiniz,*”, “*Kusura bakmayın,*”, “*Pardon,*” gibi çeşitli ifadeler mevcuttur. Bu ifadeler, sadece gerçekten bir kabahat işlendiğinde değil; aynı zamanda, muhatabı rahatsız etme potansiyeli olan durumların öncesinde veya sonrasında da kullanılır. Hırvatçada özür dileme ifadeleri Türkçedekilere benzer biçimde çeşitlidir: “*Oprostite,*” (Af edersiniz, pardon), “*Ispričavam se,*” (özür dilerim) veya “*Ne zamjerite,*” (kusura bakmayın, bana darılmayın) yaygın kullanımlardır. Örneğin, Hırvatça “*Ispričavam se što smetam,*” ifadesi tam olarak Türkçedeki “*Rahatsız ediyorum, özür dilerim*” anlamına gelir. Her iki dilde de “*pardon*” kelimesi kullanımdadır. Bu benzerlikler, özür dilemenin evrensel bir nezaket mekanizması olduğunu gösterir; ancak, dikkat çekici bir fark vardır. Türkçede bazen daha vurgulu bir özür için “*Çok affedersiniz*” veya “*Affınıza sığınırım*” gibi kalıplar kullanılırken Hırvatçada bunun karşılığı olarak “*Iskreno te molim za oprost*” (Senden içtenlikle af diliyorum) gibi daha uzun ifadeler tercih edilir.

3.3. Yatıştırıcı ve Onarıcı Kalıplar

Bazı durumlarda konuşmacı, söylediklerinin kırıcı veya yanlış anlaşılmaya müsait olabileceğini öngörerek *yatıştırıcı ifadeler* ekler. Türkçede örneğin “*Sürç-i lisan ettikse affola,*” geleneksel bir deyim olup “*Eğer dilimiz sürçtüyse affedin*” anlamına gelir ve genellikle konuşma sonunda kullanılarak olası hatalara karşı peşinen anlayış rica eder. Benzer şekilde “*Darılmaca gücenmece yok,*” ifadesi, samimi ortamlarda söylenen ve “*söylediklerime alınma, lütfen kırılma*” anlamı taşıyan bir kalıptır. Bu söz, konuşmacının yapacağı espri ya da eleştiri öncesinde karşı tarafın gücenmemesini isteyen kalıptır. Hırvatçada bu anlama yakın olarak “*Nema ljutnje ni zamjerke,*” (darılmaca yok, alınma yok) ifadesi kullanılabilir. Yine, Türkçede “*Sözüm meclisten dışarı,*” şeklinde bir deyim vardır; ki, genellikle genel bir olumsuzluk ifade ederken orada bulunan kişileri tenzih etmek için kullanılır. Hırvatçada doğrudan bu deyim tam karşılığı olmamakla birlikte “*Nisam mislio na prisutne*” (burada olanları kastetmedim) veya “*neka se nitko ne uvrijedi*” (kimse gücenmesin) gibi ifadeler aynı işlevle kullanılabilir. Bu tür yatıştırıcı ifadelerin her iki dilde de bulunması, insanlar arası iletişimde potansiyel rahatsızlıkları önleme ihtiyacının evrensel olduğunu ancak kullanılan kalıpların dile ve kültüre özgü olduğunu gösterir.

3.4. Gönül Okşayıcı ve Hitap İfadeleri

Bazı nezaket ifadeleri doğrudan bir talep veya özür içermese de muhatabı önceleyerek iletişimi yumuşatan, sıcaklık katan kalıplardır. Türkçede “*Efendim,*” hem resmi bir hitap (Bay/Bayan anlamında) hem de cevap verirken kibarlık ifadesi olarak kullanılır. Telefonu açarken “*Efendim?*” demek veya karşınızdakine saygıyla “*Efendim, bir şey mi diyecektiniz?*” şeklinde hitap etmek nezaket göstergesidir. Hırvatçada bu anlama yakın “*Izvolite,*” (buyurun) veya birine seslenirken “*Gospodine/Gospodo*” gibi unvan kullanımı görülür. Bununla birlikte telefon araması yanıtlanırken “*Molim*” (lütfen) ifadesi de sıkça kullanılır. Türkçe, sevgi veya hürmet ifade eden yaratıcı hitaplar bakımından da zengindir:

“Gözümün nuru,” “Bir tanem,” “Kurban olduğum,” gibi ifadeler Türkçede muhataba yönelik son derece olumlu duygular ifade eder ve gönül okşayıcı nezaket kalıplarıdır. Hırvatçada bu tarz duygusal hitaplar Türkçedeki kadar yaygın değildir; genellikle sevgiliye yönelik “*draga moja*” (canım benim) veya çocuğa yönelik sevgi sözcükleri bulunur; ancak, Türkçedeki “*Kurban olduğum*” (senin uğruna kendimi feda ederim) gibi aşırı duygusal hitapların Hırvatçada birebir karşılığı kültürel olarak yoktur. Bu tür örnekler, nezaket ifadelerinin aynı zamanda kültürün duygusal ve edebî zenginliğiyle de bağlantılı olduğunu dolayısıyla dilsel eşdeğerliklerin her zaman kullanım sıklığı açısından denk olmadığını gösterir.

Sonuç olarak, FTA içeren durumlarda kullanılan onarma ve nezaket ifadeleri, Türkçe ve Hırvatçada işlevsel açıdan paralellik gösterse de sıklık, çeşitlilik ve üslup bakımından bazı farklılıklar barındırır. Her iki dilde de **istek**, **rica**, **soru** gibi yüz tehdidi (FTA) barındıran edimler, öncesinde izin isteme veya özür dileme; **hata veya rahatsızlık** durumlarında özür beyan etme; **sıkıntılı konular** açılırken veya sonrasında gönül alma ifadeleri kullanma yaygındır. Türkçede bu kalıpların daha gelenekselleşmiş ve zengin bir yelpazede olduğu görülürken, Hırvatçada da benzer kalıpların bulunduğu ancak daha çok doğrudan ifadelerle (ör. “İzninizle” yerine sadece “Mogu li...?” gibi) ifade edildiği görülür. Bu farklılık, Türkçenin tarihsel olarak Osmanlı diplomatik dilinin etkisiyle nezaket ifadeleri konusunda oldukça incelikli bir gelenek geliştirmesine karşılık, Hırvatçanın Avrupa dillerinin etkisiyle biraz daha doğrudan bir tarzı olmasına bağlanabilir. Yine de genel olarak, her iki dil konuşurları da karşılıklı yüz saygısını korumak içindilsel onarma araçlarını ustalıklı kullanmaktadır.

3.5. Selamlaşma İfadeleri

Türkçede selamlaşma, günün saatine, ortama ve ilişki derecesine göre çeşitlenir. Sabahları “*Günaydın*,” öğleden sonra “*Tünaydın*” (nadir kullanım), akşamları “*İyi akşamlar*,” geceleri “*İyi geceler*,” şeklinde selamlamalar yaygındır. Bu ifadeler, Hırvatçada birebir karşılık bulur: “*Dobro jutro*,” (günaydın), “*Dobar dan*,” (iyi günler; Hırvatçada genelde öğleden sonra da kullanılabilen genel selam), “*Dobra večer*,” (iyi akşamlar) gibi. Her iki dilde de bu selamlamalar, nezaketin temel bir göstergesi olarak bir ortama girerken veya biriyle karşılaşıldığında söylenir.

Resmî veya ilk defa karşılaşılan kişiler arasında Türkçede “*Merhaba*,” ve çoğul olarak “*Merhabalar*,” nötr bir selamlaşmadır. Hırvatçada bu durum için genellikle “*Dobar dan*” kullanılsa da gayriresmî ortamlarda “*Bok*” (Zagreb ağzında selam anlamında kullanılır; aslında, “Tanrı” ‘Bog’ anlamına gelen eski bir sözcüğün dönüşmüş hâli) veya “*Pozdrav*,” (selam) gibi ifadeler daha sık kullanılır. Dikkate değer bir farklılık, Türkçedeki **İslami selamlaşma** geleneğidir. “*Selamünaleyküm*,” şeklinde bir selamlama ve buna cevap olarak “*Aleyküm selam*,” ifadesi, Türk kültüründe ve özellikle dindar çevrelerde yaygın bir selamlaşmadır. Hırvatistan ise çoğunlukla Katolik nüfusa sahip olduğundan, gündelik selamlaşmada bu tarz dini ifadeler yer almaz; ancak, Hırvatçanın konuşulduğu coğrafyada, özellikle Bosna-Hersek’teki Boşnak nüfus arasında

“*Selam alejkum*” benzeri kullanımlar mevcuttur. Hırvatça standart dilinde “*Mir s vama*” (Selamünaleyküm’ün anlam karşılığı olarak “sizlerle barış olsun”) veya “*Bog*” (Tanrı anlamına gelse de aynı zamanda “merhaba” demek) ifadeleri bulunur. Nitekim, Hırvatçada “*Bog*” kelimesi hem selamlaşma hem vedalaşmada informel bir şekilde kullanılabilir (özellikle “*Bok*” telaffuzuyla). Türkçedeki “*Selamünaleyküm*” ve “*Aleyküm selam*” kalıplarının Hırvatçada yaygın bir kullanım karşılığı olmaması, burada belirgin bir kültürel ayrımı gösterir. Bununla birlikte, her iki dilde de dindar kesimler kendi dinî terminolojilerine uygun selamlaşmaları tercih edebilir: Türkçede yaygın olan İslamî selam, Hırvatçada Katolik geleneğe uygun olarak “*Hvaljen Isus*” (İsa’ya övgüler olsun) gibi bir kilise selamı şeklinde görülebilir; ancak, günlük dilde bu pek yaygın değildir.

Selamlaşma bağlamında **karşılama ve tanıştırma sözleri** de önemlidir. Türkçede bir misafir geldiğinde kullanılan “*Hoş geldiniz*” ifadesi ve ona cevap olarak misafirin söylediği “*Hoş bulduk*”, nezaketin kültürel bir ritüelidir. Hırvatçada doğrudan bir karşılık olmamakla beraber, misafire “*Dobrodošli*” (hoş geldiniz) denir ve misafir genellikle “*Hvala, drago mi je što sam ovdje*” (teşekkürler, burada olmaktan mutluyum) gibi bir cevap verebilir. Doğrudan “*Hoş bulduk*” için “*Bolje vas našli*” (Sizi daha da hoş bir durumda bulduk) ifadesi desikça kullanılır.

3.6. Vedalaşma İfadeleri

Bir görüşme, buluşma veya ziyaretin sonunda kullanılan vedalaşma kalıpları da nezaketin önemli bir parçasıdır. Türkçede vedalaşırken ortama göre farklı ifadeler kullanılır. En yaygın vedalaşma sözcüklerinden biri “*Güle güle*”dir. Bu ifade ilginç bir kullanıma sahiptir: Türkçede ev sahibi veya ortamda kalmaya devam eden kişi, ayrılan kişiye “*Güle güle*” der; ayrılan kişi ise genellikle “*Hoşça kal(ın)*” veya “*Allahısmarladık*” der. “*Güle güle,*” ayrılan kişiye yolunun güzel ve neşeli olması temennisini içerirken “*Hoşça kal,*” kalan kişiye hoşlukla kalmasını öğütler. “*Allahısmarladık,*” “*sizi Allah’a emanet ediyorum*” anlamında, ayrılan kişinin söylediği bir sözdür. Bu ayrım, Türkçede vedalaşma esnasında kimin gidip kimin kaldığına göre farklı nezaket formülleri olduğuna işaret eder. Hırvatçada ise bu denli karşılıklı farklılaşmış vedalaşma kalıpları yoktur; genellikle her iki taraf da “*Doviđenja*” (görüşmek üzere, Allah’a ısmarladık) diyebilir; ancak, geleneksel ifadelerde küçük bir ayrım görülebilir: Giden kişi bazen “*Zbogom*” (eski dilde “Allah’a ısmarladık” anlamına gelir, kelime olarak “Tanrı ile kalın”) diyebilir, kalan ise “*Ostajte s Bogom*” (Tanrı ile kalın, esen kalın) diyebilir. Günümüzde bu ayrımlar pek bilinmez ve her iki taraf “*doviğenja, vidimo se, čuvaj se*” diyerek ayrılır. Bununla birlikte, özellikle yaşlı Hırvatlar arasında “*Zbogom*” hâlâ kullanılabilir. Türkçede resmî ortamlarda “*İyi günler*” hem selamlaşma hem de vedalaşma esnasında kullanılabilir. Örneğin, bir devlet dairesinden ayrılırken “*İyi günler, hoşça kalın*” denir. Hırvatçada “*Lijep pozdrav*” (selamlar) veya “*Ugodan dan*” (iyi günler dilerim) gibi ifadeler benzer biçimde kullanılabilir. Akşam vakti ayrılırken her iki dilde de “*İyi akşamlar*” demek yaygındır. Türkçede gece ayrılırken “*İyi geceler*”

de vedalaşma olarak söylenir; Hırvatçada “*Laku noć*” (iyi geceler) daha yaygındır.

Bazı vedalaşma ifadeleri, özellikle Türkçede son derece kültürel ve daha yoğun duygu yüklüdür. Örneğin, genç birinin büyüklerine hitaben “*El(ler)inizden öperim*” demesi bir vedalaşma şeklidir. Bu ifade, fiziksel olarak el öpme eylemini temsilen, büyüklerine saygısını ve sevgisini iletmenin sözlü bir yoludur. Mektuplarda, telefon konuşmalarında veya bayram tebriklerinde gençler, büyüklere bu ifadeyi sıkça kullanır. Hırvatçada doğrudan benzeri bir kullanım olmasa da eski kuşaklar arasında hanımefendilere saygı ifadesi olarak “*Ljubim ruke*” (ellerinizden öperim) denmesi bilinen bir nezaket şeklidir. Özellikle, Avusturya-Macaristan dönemi kültürünün etkisiyle Hırvatların edebiyatında geçen “*ljubim ruke*” ifadesi, günümüzde günlük dilde pek kalmasa da karşılığının olduğu görülür. Yine, Türkçede ayrılırken sıkça söylenen “*Allah’a emanet ol(unuz)*” ifadesi vardır; ki, sevdiklerimize, yakınlarımıza söyleriz. Anlamı, “*Kendini Tanrı’nın korumasına bırak*”tır ve “*Tanrı seni korusun*” temennisidir. Hırvatçada dindar kişiler benzer durumlarda “*Bog te čuvao*” (Tanrı seni korusun) diyebilir; ancak, bu yaygın bir vedalaşma kalıbı değildir; daha çok özel bir dilektir. Hırvatçanın yaygın vedalaşmalarından “*Sretno!*” (şanslar, uğurlar olsun) veya “*Čuvaj se*” (kendine dikkat et) ifadeleri, Türkçede de karşılık bulur: “*Uğurlar olsun, kendine iyi bak/dikkat et.*” Her iki dilde de vedalaşma sırasında karşının yolculuğu veya geleceği için iyi dileklerde bulunmaya sık rastlanır. Türkçede “*Güle güle git, güle güle gel,*” veya “*Hayırlı yolculuklar,*” şeklinde, yolculuğa çıkan birine söylenen kalıplar vardır; Hırvatçada bunlar “*Sretan put*” (iyi yolculuklar) veya “*Sretno*” (iyi şans, yolun açık olsun) şeklindedir. Yine, Türkçede misafiri kapıdan uğurlarken “*Yine bekleriz, tekrar gelin*” demek nezakettendir; Hırvatçada da “*Dodite nam opet*” (yine gelin) gibi sözlerle misafirperverlik dile getirilir. Bu tür ifadeler, her iki kültürde de misafirlığın ve dostluğun devam etmesi temennisini, dil aracılığıyla karşı tarafa aktarmaktadır.

Sonuç olarak, selamlaşma ve vedalaşma ifadeleri, Türkçe ve Hırvatçada büyük ölçüde birbirine denk düşen nazik söylem kalıpları içerir. Günün vakitlerine göre selam vermek, saygı ifadesi olarak çoğul hitap kullanmak (Türkçede “nasılsınız” – Hırvatçada “kako ste” gibi), tanışırken memnuniyet belirtmek (“*Tanıştığımızıza memnun oldum*” – “*Drago mi je*”) iki dilde de ortaktır. Farklılıklar ise daha çok kültürel nüanslardan ileri gelir: Türkçede İslami ifadelerin selamlaşma ve vedada yeri güçlüdür. Misafirperverliğe dair özel kalıplar (hoş geldin-hoş bulduk) gelişmiştir. Vedalaşmada hiyerarşik saygı (el öpme ifadesi) dile yansımıştır. Hırvatçada ise dini içerikli selamlar günlük hayatta sınırlıdır ve selam-veda rutinleri daha seküler bir çizgide ilerler. Bununla birlikte, her iki dil toplumu da “*gününüz güzel geçsin, tekrar görüşelim*” gibi iyi dileklerle iletişimi sonlandırmaya özen gösterir; ki, bu da nezaketin evrensel bir göstergesidir.

3.7. Rica İfadeleri

Türkçede birinden bir şey isterken doğrudan emir kipini kullanmak kaba sayılır; dolayısıyla, çeşitli yumuşatma ve kibarlaştırma yolları devreye girer. En temel

kibar istek formu, cümlenin sonuna “*lütfen*” sözcüğünü eklemektir: “*Pencereyi aç, lütfen.*” Bu kullanım, Hırvatçadaki “*molim*” sözcüğüyle aynıdır. Hırvatçada “*Molim te, otvori prozor.*” (Lütfen pencereyi aç) denir. Dikkat edilirse, Hırvatçada *molim* sözcüğü hem “rica ederim” (teşekkür cevabı) anlamında hem de “lütfen” anlamında kullanılmaktadır; tıpkı Türkçede “*rica ederim*” ifadesinin iki anlama gelmesi gibi; ancak, Türkçede günlük ricada “*rica ederim*” değil; “*lütfen*” kullanılır. “*Rica ederim*” ise daha çok teşekkür eden birine verilen cevap olarak yaygındır.

Emir kipinden kaçınmak için Türkçede yaygın bir yöntem, geniş zaman ya da dilek kipi kullanmaktır. Örneğin doğrudan “*Bana su ver.*” demek yerine, “*Bir su verir misin?*” şeklinde soru formu kullanmak veya “*Su rica etsem?*” gibi bir yapı tercih etmek nezaket seviyesini artırır. *-bilir miyim/misin* yapısı, Türkçede izin/rica ifadelerinde çok kullanılır: “*Kalemimi alabilir miyim?*”, “*Yardım eder misiniz?*” gibi. Hırvatçada buna denk yapı, “*Možeš li...?*” (yapabilir misin?) veya daha kibar biçimiyle “*Biste li mogli...?*” (yapabilir miydiniz?) şeklinde görülür. Örneğin, “*Bana tuz uzatır mısın?*” Türkçede nazik bir istektir; Hırvatçada “*Hoćeš li mi dodati sol, molim te?*” ya da resmi ise “*Molim Vas, biste li mi dodali sol?*” denir. Burada hem soru kipi kullanılmış hem de *molim* ile kibarlık gösterilmiş olur.

Türkçede dolaylı rica kalıpları oldukça gelişmiştir. Özellikle günlük hayatta “*Bir ricam olacaktı,*”, “*Senden bir şey rica edeceğim,*”, “*Acaba bana bir yardımda bulunabilir misiniz?*” gibi tam cümleler hâlindeki ricaya giriş cümleleri çok sık kullanılır. Bu tür giriş ifadeleri, hem konuşmacının istekte bulunacağına dair sinyal verir hem de karşı tarafa psikolojik hazırlık yapma imkânı tanır. Hırvatçada da “*Imam jednu molbu,*” (Bir ricam var) diyerek başlamaya rastlanır. Bu, resmi yazışmalarda da görülür: Örneğin, bir dilekçeye Hırvatçada “*Molim da...*” (rica ederim ki) diye başlayabilirken, Türkçede “*... arz ediyorum*” gibi resmî dil kullanılır; ancak, günlük mektup veya e-postalarda “*Bir ricam olacaktı.*” şeklinde giriş yapmak oldukça nazik bir ifadedir.

3.8. İzin İsteme Yapıları

Birinin alanına girecek bir eylemde bulunmak gerektiğinde (örneğin, odadan çıkmak, sözünü kesmek, ödünç almak vb.), izin istemek temel nezaket gereğidir. Türkçede “*İzninizle,*”, “*Müsaade ederseniz,*”, “*... olabilir miyim?*” gibi yapılarla izin istenir. Örneğin, toplantıda söz almak için “*Müsaade ederseniz bir ekleme yapmak istiyorum,*” denebilir veya bir sohbeti sonlandırmak için “*İzninizle ben kalkayım,*” ifadesi kullanılır. Hırvatçada benzer durumlarda “*Ako dopustite,*” (müsaade ederseniz) veya “*S vašim dopuštenjem,*” (izin verirseniz) denebilir. Özellikle resmi ortamlarda Hırvatça “*Ako dopustite, ja bih krenuo,*” (ayrılmama izin veriniz) gibi yapılar mevcuttur. Samimi ortamlarda ise “*Smijem li...?*” (yapabilir miyim, sakıncası var mı?) kalıbı sık kullanılır. Türkçede de bunun karşılığı “*... sakıncası var mı?*” veya “*yapmam mümkün mü?*” gibi dolaylı sormalardır. Örneğin, bir toplantıda camı açmak isteyen kişi Türkçede “*Camı açmamın bir sakıncası var mı?*” diye sorabilir; Hırvatçada “*Smeta li ako otvorim prozor?*” (Pencereyi açmam rahatsız eder mi?) şeklinde nezaketle izin sorulur. Bu

örnek, iki dilin de “*izin verirsiniz*” mantığıyla hareket ettiğini gösterir. Türkçede izin isterken kullanılan bazı kalıplar, rica kalıplarıyla örtüşür. “*Rahatsız etmiyorum ya?*” gibi bir soru cümlesi, aslında izin istemenin dolaylı bir yoludur; karşımızdakine “*seni rahatsız ediyorsam lütfen söyle, iznin varsa devam edeceğim*” mesajı verir. Hırvatçada buna benzer olarak “*Ne smetam?*” (rahatsız etmiyorum ya?) denilebilir. Yine, Türkçede telefonda aranan kişiye “*Müsait misiniz?*” diye sormak, izin almadan konuşmaya başlamamak içindir. Hırvatçada “*Jeste li slobodni?*” (müsait misiniz?) ifadesi aynı işlevi görür.

Her iki dilin söyleminde de izin isterken **teşekkür ve özür iç içe** geçebilir. Türkçede bir toplantıyı terk etmesi gereken kişi “*Affınıza sığınarak birkaç dakikalığına ayrılabilir miyim?*” diyebilir. Bu cümlede hem affınıza sığınma (önceden özür dileme) hem de izin isteme bulunmaktadır. Hırvatçada karşılığı “*Ispričavam se, mogu li na par minuta izaći?*” (özür dilerim, birkaç dakikalığına çıkabilir miyim?) şeklinde aynı iki unsuru içerir. Bu, nezaket stratejilerinin birlikte kullanımına örnektir.

3.9. Gramer ve Hitap Farkları

Rica ve izin ifadelerinde, hitap ve zamir kullanımı önemli bir rol oynar. Türkçede resmi hitap “siz” zamiriyle, Hırvatçada “Vi” ile yapılır. Örneğin, Türkçede bir öğrenci öğretmenine “*Sizden bir ricada bulunabilir miyim?*” derken, Hırvat öğrenci “*Mogu li Vas nešto zamoliti?*” der. Burada “Vas” zamiri büyük harfle yazılarak saygı ifade edilir (yazıda büyük harf, sözlüde vurgu). Ayrıca, Türkçede emir kipinin ikinci çoğulu da resmi kibarlaştırmada kullanılır: “*Buyurun, oturun lütfen,*” cümlesinde *-un* eki saygı içindir. Hırvatçada fiil çekiminde böyle bir farklılık yoktur; ancak, cümlenin genel yapısı ve kullanılan sözcüklerle saygı belirtilir.

Rica ifadelerinde Türkçede art zamanlı bazı nazik kelimeler de göze çarpar. Örneğin, “*istirham etmek*” (rica etmek), “*rica ederim*”, “*zahmet olmazsa*”, “*lütfeder misiniz*” gibi kullanımlar resmî veya eski üslupta görülür. Hırvatçada ise Slav dillerine özgü “*molim, ljubazno vas molim*” (size nazikçe rica ediyorum) gibi yapılar veya Almanca kökenli “*hvala lijepo*” (teşekkür ederim, rica minnet) gibi kalıplar mevcuttur; ancak, genel olarak modern Hırvatçada basit “*molim*” kullanımı hâkimdir. Kimi zaman rica yerine dolaylı bir teklif ile nezaket sağlanır.

Özetle, Türkçe ve Hırvatçada rica ve izin yapıları, nezaket prensipleri doğrultusunda dolaylılık, koşulluluk ve saygı ifadeleriyle zenginleştirilir. Doğrudan emir vermek iki dilde de kabalık sayılır; bunun yerine soru formları (“... *misiniz?*” / “... *li?*”), kibar istek sözcükleri (*lütfen / molim*), özür ve izin formülleri devreye girer. Türkçede bu kalıpların kullanımının belki daha yoğun ve incelikli olduğu, Hırvatçada ise biraz daha sade ama yine de benzer etkiyi yarattığı söylenebilir. Her iki dilde de uygun rica dilini kullanmak, iletişimi başarılı ve çatışmasız kılmanın anahtarlarından; bu bakımdan dil öğrenenler için “*lütfen / molim*” gibi sözcükler ilk öğretilen nazik ifadeler arasındadır.

3.10. Tebrik (Kutlama) İfadeleriveİltifat (Kompliman) Sözleri

Bir başarı, mutlu olay veya özel gün için kullanılan tebrik sözleri her iki dilde de önemli yer tutar. En genel tebrik ifadesi Türkçede “*Tebrik ederim,*” veya daha kısa haliyle “*Tebrikler,*”dir. Buna karşılık Hırvatçada “*Čestitam,*” veya “*Čestitke,*” kullanılır. Örneğin, bir başarı duyulduğunda Türkçede “*Seni tüm kalbimle tebrik ederim,*” denirken, Hırvatçada “*Od srca ti čestitam,*” (yürekten tebrik ederim) denir; her ikisi de benzer duyguyu taşır. Türkçede “*Kutlarım,*” sözcüğü de tebrik anlamında yaygındır ve resmi ortamlarda sıklıkla tercih edilir. Hırvatçada bunun tam karşılığı olmasa da “*Čestitam*” aynı işlevi görür. Gündelik dilde birine takdir belirtmek için Türkçede kullanılan “*Bravo!*” ünlemi, Hırvatçada da aynen kullanılır. *Bravo* uluslararası bir ifadedir ve her iki dilde de başarı anlarında söylenir. Bunun yanı sıra Türkçede, özellikle çocukları veya gençleri övmek için “*Aferin*” sözcüğü vardır. *Aferin*, Farsçakökenli olup “*İyi yaptın!*” anlamında bir övgüdür. Hırvatçada aynı durum için “*Svaka čast!*” (her onur senin, tam anlamıyla: helal olsun) kullanılır. Nitekim, “*Aferin*” kelimesinin Hırvatça karşılığı listede “*Svaka čast*” olarak verilmiştir. *Svaka čast*, doğrudan çeviride “*her şeref*” anlamına gelse de “*Bravo, iyi iş*” demektir. Bu bağlamda, “*Helal olsun*” Türkçede benzer kullanımıdır. Örneğin, birinin yaptığı iyi bir işi gördüğümüzde “*Helal olsun sana!*” deriz. Hırvatçada bunun için de “*Svaka ti čast*” denir.

İltifat etmek, -yani, bir kişiye olumlu özelliklerini ya da yaptığı işi överek memnuniyetini ifade etmek- pozitif nezaket stratejilerinden biridir. Türkçe, iltifat ve övgü konusunda oldukça renkli ve mecazlı ifadelerle sahiptir. Sadece “*çok güzel görünüyorsun*”, “*harika bir iş çıkarmışsın*” demekle kalmaz; çeşitli deyimler kullanarak daha çarpıcı iltifatlar yapar. Örneğin, bir yemeği çok beğenen Türk, “*Yeme de yanında yat!*” diyebilir; bu esprili deyim “*o kadar lezzetli ki, yemek yerine onu kucaklayıp yatmak isteyeceksin*” anlamında aşırı bir övgüdür. Hırvatçada bunun tam karşılığı yoktur, tipik bir Hırvat -muhtemelen- “*Prefino je*” (çok lezzetli) demekle yetinir. Türkçede “*Afiyet olsun*” yemek öncesi/sırası ve sonrası söylenirken Hırvatçada yemek servis edilirken “*uživajte*” (tadını çıkarın) ve yemek öncesinde “*dobar tek*” (afiyet olsun) ifadeleri kullanılır. Yemek sonrası “*ellerinize sağlık*” gibi bir ifade Hırvatçada bulunmaz. Benzer olarak iş yapan birine veya yeni girilen bir işyerinde çalışanlara hitaben kullanılan “*kolay gelsin*” ifadesinin de eş değeri Hırvatçada bulunmaz.

4. Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışma, Türkçe ve Hırvatçadaki tematik başlıklar altında nezaket ifadelerini -bir akademik makalenin sınırlılığı çerçevesinde- nezaket ile ilgili kuramlar esasında incelemiştir. Ele alınan *tanım ve kuramsal çerçeve, sözlük odaklı anlam incelemesi, yüzyüze tehdit edici edimler ve onarma stratejileri, selamlaşma-vedalaşma, rica-izin yapıları, tebrik ve iltifattemaları* açısından iki dilin nezaket olgusuna bakışındaki ortak yönleri ve farklı ifadeleri ortaya koymuştur.

Karşılaştırmada, pratik nezaket formüllerinin kullanımında Türkçede nezaket ifadelerinin **daha yüksek bir yoğunluk ve çeşitlilikte** kullanıldığı görülür. Türk bir konuşur, kısa bir diyalogda bile birden fazla nezaket kalıbını arka arkaya kullanabilir (örn. “*Affedersiniz, bir bakar mısınız lütfen? Şunu alabilir miyim rica etsem? Teşekkür ederim, sağ olun.*”). Hırvatça konuşmada ise çoklu nezaket ifadesi Türkçedeki kadar peş peşe sıralanmaz; daha ekonomik bir nezaket tavrı sezilir. Bu durum, kültürel iletişim stilinin yansıması olarak değerlendirilebilir.

- **Evrensel Nezaket vs. Kültürel Nezaket:** Türkçe-Hırvatça karşılaştırması, bazı nezaket ifadelerinin evrensel iletişim ihtiyaçlarından doğduğunu (selam, teşekkür, özür gibi) ve iki dilde neredeyse aynen bulunduğunu; bazılarının ise kültürel değer ve normlardan etkilendiğini gösterir. Bu da Brown ve Levinson’ın evrensel nezaket teorisinin, kültürel bağlamsallık yaklaşımlarıyla (Ide 1989; Wierzbicka 2003) dengelenmesi gerektiğini doğrular niteliktedir.
- **Dil Öğretimi ve Çeviri:** Nezaket ifadeleri, *edimbilimsel yeterli*lik konusunun önemli bir parçasıdır. Bir dili akıcı konuşmak sadece dilbilgisel olarak doğru cümle kurmak değil; aynı zamanda, doğru düzeyde nezaket gösterebilmeyi de gerektirir. Türk ve Hırvat dil öğrencileri, hedef dildeki nezaket yapılarını öğrenirken kendi dillerindeki yapılardan hemçıkabilir hem de eş değerlerinitularak dil öğrenimlerine katkı sağlayabilir.Örneğin, bir Türk, Hırvatçayı dilbilgisel olarak kusursuz konuşsa da fazla doğrudan isteklerde bulunursa kaba algılanabilir veya tam tersi, bir Hırvat Türkçeyi iyi bilse de fazlasıyla kısa kesip “evet, hayır” şeklinde cevaplar verirse soğuk bulunabilir. Bu nedenle, kültürlerarası etkileşimde bu tür ayrıntıların farkında olunması önem taşır.
- **Sosyal Değişim ve Nezaket:** Bu çalışmada geleneksel ve genel geçer kalıplar ele alınmıştır; ancak, günümüz genç kuşaklarının dilinde nezaket ifadelerinin kullanımında bazı değişimler olduğu da not edilmelidir. Örneğin, sosyal medyanın ve küresel İngilizcenin etkisiyle, her iki dilin gençleri de daha sade ve doğrudan bir iletişim benimseme eğiliminde olabilirler. İngilizceden çeviri “*Lütfen, teşekkürler*” gibi ifadeler her dilde yerleşik olsa da, resmî olmayan ortamda İngilizcedeki “*Thanks, bye*” kolaycılığı Türkçeye de Hırvatçaya da taşınmıştır. Bu, nezaket ifadelerinin gelecekte biraz sadeleşebileceği düşünülebilir; ancak, kültürel derinliklerde kök salmış pek çok nezaket ifadesi de muhtemelen varlığını sürdürecektir.

Sonuç olarak, Türkçe ve Hırvatçadaki nezaket ifadelerinin tematik karşılaştırılması, dillerin altında yatan kültürel değerlerin dilsel görünümelerini ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Çalışmanın bulguları, nezaketin dil ve kültür birlikteliğinde şekillenen dinamik bir olgu olduğunu teyit etmektedir. Nezaket, evrensel bir sosyal ihtiyaç olmakla birlikte her dilin kültür potasında kendine özgü bir içerik alır. Türkçe, nezaketi daha ayrıntılı bir biçimde diline işlerken Hırvatça, nezaketi daha ölçülü bir yapıyla ifade eder. Bu iki yaklaşım da iletişimde saygı ve

uyumu tesis etmenin farklı yolları olup birini diğerinden “daha nazik” kılmaz; sadece farklı biçimde işleyişini gösterir. Son olarak, dilsel nezaket üzerine böyle karşılaştırmalar, farklı toplumların “başkalarına karşı saygılı ve kibar olma” idealini nasıl kelimelere döktüğünü anlamamıza yardımcı olarak kültürlerarası empati ve iletişim becerilerimizi geliştirmemize katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- ANIĆ, Vladimir (1991). *Rječnik Hrvatskoga Jezika*. Zagreb: Novi Liber.
- BAYHAN, Şakir (2018). *Boşnakça-Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- BROWN, Penelope; LEVINSON, Stephen C. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University.
- e-DC = Dictionary Cambridge (2025). “Politeness”. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/politeness> (Erişim Tarihi: 23.08.2025).
- e-GTS = Türk Dil Kurumu (2025). *Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 11.10.2025).
- e-HJP = Hrvatski Jezični Portal (2025). <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (Erişim Tarihi: 14.03.2024).
- e-OALD = Oxford Advanced Learner’s Dictionary (2025). “Politeness”. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/politeness> (Erişim Tarihi: 16.02.2025).
- e-ÖS = *Ötüken Türkçe Sözlük* (2025). <https://otukensozluk.com/> (Erişim Tarihi: 07.06.2025).
- e-SEES = *Serbian-English/English-Serbian Dictionary* (2025). <http://www.recnik.com/logindict.cgi> (Erişim Tarihi: 26.11.2024).
- GOFFMAN, Erving (1971). *Relations in Public: Microstudies of the Public Order*. New York: Basic Books.
- GOODENOUGH, Ward H. (1957). “Cultural anthropology and linguistics”. *Report of the Seventh Annual Round Table Meeting on Linguistics and Language Study* (Edt. P. Garvin). Washington, DC: Georgetown University Press.
- IDE, Sachiko (1989). “Formal Forms and Discernment: Two Neglected Aspects of Linguistic Politeness”. *Multilingua*, 8/2: 223–248.
- İŞİKER, Mehmet (2020). *Temel Türkçe - Hırvatça / Hırvatça - Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- LAKOFF, Robin (1973). “Language and Woman’s Place”. *Language in Society*, 2/1: 45-80.
- LARINA, Tatiana (2015). “Culture-Specific Communicative Styles as a Framework for Interpreting Linguistic and Cultural Idiosyncrasies”. *International Review of Pragmatics*, 7/2: 195-215.
- LEECH, Geoffrey (1983). *Principles of Pragmatics*. London ve New York: Longman.
- LEECH, Geoffrey; LARINA, Tatiana (2014). “Politeness: West and East”. *Russian Journal of Linguistics*, 4: 9-34.
- ONONYE, Chuka Fred (2020). “The Concept of Politeness: First/Second Order Distinction”. *A Lecture Delivered on The Telegram Platform of The Pragmatics Association of Nigeria (Pran)*. Enugu: University of Nigeria.
- WARDHAUGH, Ronald (2010). *An Introduction to Sociolinguistics*. UK: Wiley ve Blackwell.
- WIERZBİCKA, Anna (1985). “Different Cultures, Different Languages, Different Speech Acts: Polish vs. English”. *Journal of Pragmatics*, 9/2–3: 145-178.
- WIERZBİCKA, Anna (2003/1991). *Cross-Cultural Pragmatics*. Berlin: Mouton de Gruyter.